

הרב אהרן בר-יעקב

באור הגר"א למשנת 'ואלו הן הקרובין'

ראשי הפרקים

- א. הקדמה
- ב. הפסולים המפורשים במשנה וע"פ פסק הגמרא
- ג. הפסולים הרמוזים במשנה
- ד. קרובים שלא הוזכרו במשנה
- ה. בעל כאשתו
- ו. מנין הקרובות הפסולות
- ז. שלישי בראשון
- ח. ע"פ מה הכריע הגאון במחלוקת אלו?

א. הקדמה

למדנו במשנה (סנהדרין ג, ד):

ואלו הן הקרובין:
אחיו ואחי אביו ואחי אמו,
ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו,
ובעל אמו וחמיו וגיסו הן ובניהן וחתניהן,
וחורגו לבדו.

המשנה מנתה במילים קצרות את הקרובים הפסולים לעדות.

בתרגום לשפה המדוברת המשנה מנתה בתחילה את הקרובים בקירבה ישירה: אחים ודודים מאב ומאם. לאחר מכן הוסיפה את בני הזוג של קרובותיו בקירבה ישירה: בעל אחותו ובעלי דודותיו מאב ומאם. ולבסוף הוסיפה את קרובי אמו וקרובי אשתו (אביה ובעל אחותה).

גם בניהם של כל הנ"ל, וכן הנשואים לבנותיהן נאסרו. כלומר: אחיינים ובעלי אחיניות (מאחיו או מאחותו), בני הדודים והדודות ובעלי בנות הדודים והדודות (דודים מאב או מאם). אחי אשתו ובן אחותה והנשוי לבת אחותה.

בנוסף – חורגו, בן אשתו, פסול. אך לא בנו וחתנו.

עד כאן המשנה כפשטה. בגמ' ישנן הלכות נוספות שמבארות את המשנה או חולקות עליה. ואלו הן:

א. המנויים במשנה הינן עד קירבת שני בשני. בגמ' איתא דשלוש מחלוקות בדבר:

א. תנא דמתני' – פוסל בשני בשני ומכשיר בשלישי בראשון.

ב. רב – פוסל גם בשלישי בראשון ומכשיר בשלישי בשני.

ג. רבי אלעזר – פוסל גם בשלישי בשני.

ב. כל המנויים במשנה פסולים אהדדי. כגון חתן אחי פסול לי, וכן אני פסול לו. למדנו מכאן קירבה נוספת: אחי חמיו. על זה הדרך נלמדו אחי חמיו וחמותו, בני אחיהן ובני אחיותיהן.

ג. בעל כאשתו ואשה כבעלה. כלומר כל הפסול לי גם אשתו פסולה. אך מי שנתקרב לי מחמת אשתו אינו פסול לקרוביו. לדוגמא בן בעל אמו שאינו מאמו כשר.¹ וכן הורי החתן והכלה כשרים זה לזה.

ד. במשנה למדנו שבנו וחתנו של גיסו פסולים, וזו דעת רבי יהודה, אך רבי יוסי חולק וסובר שגיסו לבדו, והלכה כרבי יוסי.

הראשונים נתקשו איך אפשר להכשיר בבן גיסו, הלא בן גיסו הינו בן אחות אשתו, והוא בשבילו בעל אחות אמו שפסולו מפורש במשנה. לדעת תוס' ורא"ש רבי יוסי אכן פוסל בבן גיסו מטעם זה ומה שאמר גיסו לבדו היינו להכשיר בחתן גיסו בלבד. אך לדעת רי"ף ורמב"ם רבי יוסי אתא להכשיר בן וחתן גיסו מאשה אחרת (שאינה אחות אשתו), אך חתנו הנשוי לבת אחות אשתו פסול.²

---

¹ בגמ' נחלקו בדבר זה. רב ירמיה מפרש שבן בעל אמו הנאסר במשנה הוא גם מאשה אחרת, וע"כ סובר שאחי האח פסול. ורב חסדא מפרש שבן בעל אמו הוא דווקא מאמו, וסובר שאחי האח כשר. בע"ה להלן נראה שממחלוקת זו משתלשלת מחלוקת נוספת.

² רי"ף מביא ירושלמי דמשמע כשיטה זו "אגיסו - אית תניי תני יש לו בנים וחתנים ואית תניי תני אין לו בנים וחתנים. מאן דמר יש לו בנים וחתנים ממנה ומאן דמר אין לו בנים וחתנים ממקום אחר". הרא"ש (סי' כ) כותב ע"ז שאמנם כך משמע בירושלמי אך גמ' דידן פליגא על זה. כי אם צריך למעט בנו וחתנו מאשה אחרת משמע שלשאר הקרובים ככה"ג פסול, אך מאחר שקיימ"ל כרב חסדא שבן בעל אמו דמתני' היינו מאמו ולא מאשה אחרת מוכח שכל בנו וחתנו של בעלי הקרובות המוזכרים במשנה הכוונה לבנים מהקרובה ולא מאשה אחרת. ועוד מוסיף הרא"ש שלדרך זו יצא שרבי יהודה פסול אף בחתן גיסו מאשה אחרת וזו קירבה ע"י שלשה חיתונים "ורחוק מן הדעת הוא זה".

לאחר הקדמה זו נוכל לבא לדברי הגאון על המשנה.³ בדבריו הקצרים הגאון רומז למחלוקות ראשונים ופוסק בהן, כמו כן הגאון מפרט את כל הפסולים מחמת קורבה, ובכללן המפורשים והרמוזים במשנה וכן הנלמדים מהכללים הנוספים בגמרא. להלן נביא את דבריו ונבארם אחד לאחד.⁴ בביאור הגר"א בחו"מ ריש סי' לג ישנה התייחסות לאותן סוגיות, במקום בו קיצר בביאור למשנה נוסף מדבריו על השו"ע.

ב. הפסולים המפורשים במשנה וע"פ פסק הגמרא

והכלל אלו עשר דמתני' נחלקים לשלוש בבות.
ג' ראשונות אחים [אחיו, אחי אביו, אחי אמו]
וג' אמצעות בעלי אחות [בעל אחותו, בעל אחות אביו, בעל אחות אמו]
וג' אחרונות נפרדים. בעלי קרובתו [בעל אמו], וקרובי אשתו [חמיו] (ומשניהם⁵) [גיסו].
וכולן עם בניהם וחתניהם.
לבד חתן גיסו לרבי יוסי דקימ"ל כוותיה.

לעיל הבאנו שהגמרא פסקה שאף גיסו לבדו, כרבי יוסי. ונחלקו הראשונים האם חתן גיסו הנשוי לבת אחות אשתו כשר או פסול. הגאון כאן פוסק כדעת התוס' שמכשירו.

ועשירי חורגו והוא לבדו.

ג. הפסולים הרמוזים במשנה

והן כ"ז והיפוכן.

במשנה מנויין עשרה קרובים, שמונה מהן גם בניהן וחתניהן פסולים, גיסו אוסר רק את בנו וחורגו לבדו והן ביחד כ"ז. ראינו לעיל שהגמרא הוסיפה את היפוכן. ולפי"ז לכאורה יש 54 פסולים. אך הגאון מפרט אלו קרובים נכפלו: אלא שתשעה מהן והיפוכן כפולים: בן של ראשון בבבא אי' והיפוכו (דהיינו א' בן אחיו = ואחי אביו)

³ נדפס במשניות זכר חנוך ומשניות וילנא החדש על הדף.

⁴ הדברים המובאים תוך כדי הציטוט בסוגריים מרובעים הן תוספת שלי.

⁵ נדפס בסוגריים. וכוותו שגיסו הוא בעל קרובת אשתו, היינו קירבה ע"י שני הנ"ל.

ובנים של ב' מבבא שניה (דהיינו ב' בן אחות = ואחי אמו. ג' בן אחות אביו = בן אחי אמו).
 ובנים וחתנים מכל הג' של בבא שלישית (דהיינו ד' אחיו. ה' בעל אחותו = ואחי אשתו. ו' אחי אשתו = בעל אחותו. ז' גיסו. ח' בן אחות אשתו = בעל אחות אמו).
 ט' וחורגו ג"כ כפל. הרי תשעה והפוכן כפולים.

לביאור דבריו נעזר בטבלה:⁶

הקורבים	אחיו- אחיו 4	אחי אביו- בן אחיו 1	אחי אמו- בן אחותו 2	בעל אחותו- אחי אשתו 5 (אח מאם) 6 (אח מאב)	בעל אחות אביו- בן אחי אשתו 8	בעל אמו- חורגו 9*	חמיו- חתנו	גיסו- גיסו 7	חורגו- בעל אמו 9
בניהם	בן אחיו- אחי אביו 1*	בן אחי אביו- בן אחי אביו 3	בן אחי אמו- בן אחות 2*	בן בעל אחותו- אחי אמו 2*	בן בעל אחות אביו- בן אחי אמו 3*	בן בעל אמו- 4* אחי מאם	בן חמיו (אחי אשתו)- בעל אחותו 6*	בן גיסו (בן אחות אשתו)- בעל אחות אמו 8*	
חתניהם	חתן אחיו- אחי חמיו	חתן אחי אביו- בן אחי חמיו	חתן אחי אמו- בן אחות חמותו	חתן בעל אחותו- אחי חמותו	חתן בעל אחות אביו- בן אחי חמותו	חתן בעל אמו- אחי אשתו מאם 5*	חתן חמיו- חתן חמיו גיסו 7*	חתן/ גיסו- מחלוקת וקימ'ל דכשר.	

⁶ במשניות עם ביאור הגר"א מודפסת טבלה זו. הוספתי עליה סימונים.

1. הקוים המודגשים מפרידים בין שלש הבבות.
  2. בשורה האמצעית רשומים כל הבנים של הקרובים שבמשנה.
  3. הראשון בשורה זו הוא בן אחיו שהוא הפכו של אחי אביו (1 ו- 1* הפוכים זל"ז וכן ע"ז הדרך).
  4. בבבא השניה הראשון הוא בן אחותו שהוא הפכו של אחי אמו. השני הוא בן אחות אביו שהוא הפכו של בן אחי אמו.
  5. בבבא השלישית בן בעל אמו הוא אחיו, בן חמיו הוא אחי אשתו שהוא הפכו של בעל אחותו, ובן גיסו הוא בן אחות אשתו שהוא הפכו של בעל אחות אמו.
  6. בבבא זו גם החתנים נכפלו. חתן בעל אמו הוא למעשה בעל אחותו שהיפוכו הוא אחי אשתו (שנכפל שלוש פעמים במשנה), וחתן חמיו הוא למעשה גיסו.
  7. בנוסף הקרוב העשירי, חורגו, הוא הפכו של בעל אמו.
  8. עד כה נזכרו 18 כפולים.
- עוד יש ארבעה שאינן מתהפכין ואלו הם: א' אחיו. ב' בן אחי אביו. ג' בן אחות אמו. ד' גיסו נמצא נשאר ל"ב.
- ארבעה קרובים אלו הם "סימטריים" היינו שהן והופכן זהה. א"כ יש להפחית עוד ארבעה ממנין 54.
- ובמילים אחרות, הקרובים שהתחדשו ע"י היפוך הקירבה הן שמונה. ששה הוזכרו בגמרא (דודי ובני-דודי אשתו מאב ומאם), בן אחי אשתו וחתנו. נמצא סך הקרובים המפורשים והרמוזים במשנה הוא 32.

ד. קרובים שלא הוזכרו במשנה

ועוד יש ד' והיפוכן שלא נזכרו במתני' והם א' אביו.⁷ ב' אבי אביו. ג' ואבי אמו.⁸ ד' ובעל חורגתו.⁹

---

⁷ מפורש בפסוק "לא יומתו אבות על בנים".

⁸ שני אלו מפורשים בסוגיא בב"ב קכח: "מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כבר בר רב אשי".

[והיפוכם : בנו, בן בנו, בן בתו, בעל חמותו] הרי ארבעים.

נמנה את הקרובים ונחלקם לקבוצות :

1. קרובים ישירים - אחיו, אחי אביו, אחי אמו, בן אחיו, בן אחי אביו, בן אחי אמו, בן (בעל) אחותו, בן (בעל) אחות אביו, בן (בעל) אחות אמו, אביו, אבי אמו, בנו, בן בנו, בן בתו. סה"כ 15.
2. בעלי קרובותיו¹⁰ (חד בעל כאשתו) – בעל אחותו, בעל אחות אביו, בעל אחות אמו, חתן אחיו, חתן אחי אביו, חתן אחי אמו, חתן (בעל) אחותו, חתן (בעל) אחות אביו, חתן (בעל) אחות אמו, בעל אמו, חתנו. סה"כ 11.
3. קרובי אשתו¹¹ (חד בעל כאשתו) - אחי אשתו, אחי חמיו, אחי חמותו, בן אחי אשתו, בן אחי חמיו, בן אחי חמותו, בן גיסו, בן אחות חמיו, בן אחות חמותו, חמיו, חורגו. סה"כ 11.
4. בעלי קרובות אשתו (תרי בעל כאשתו) – גיסו, בעל חורגתו, בעל חמותו. סה"כ 3.

ה. בעל כאשתו

כעת הגאון מונה אילו מהן אף נשותיהן פסולות מטעם בעל כאשתו.

ובכולם ג"כ לנשיהם, לבד מאחרונות של ב' בבות ראשונות: אחי חמיו, בן אחי חמיו, בן אחות חמיו, אחי חמותו, בן אחי חמותו, בן אחות חמותו. דהיינו ששה.

כל אלו קרובים לאשתו בדרגת שני בשני (בני הדודים) או שני בראשון (הדודים). ולבני זוגן הוי תרי בעל כאשתו. וראינו לעיל שהגאון פסק כשיטת הראשונים המכשירים בחתן גיסו משום שפסק שתרי בעל כאשתו בשני בראשון כשר.

ועוד שביעי בן גיסו

---

⁹ בשמעתין נזכר לפסול אשת חורגו מטעם בעל כאשתו ואשה כבעלה. ולפי"ז ההד"נ לבעל חורגתו. וכן איתא בירושלמי.

¹⁰ שים לב שרשימה זו מסודרת לפי רשימת הקרובים הישירים הנ"ל בהיפוך לקרובות (למשל אחיו=אחותו). חסרים כאן רק המקבילות לאבי אביו, אבי אמו, בן בנו, בן בתו. וראה להלן.

¹¹ שים לב שרשימה זו מסודרת לפי רשימת הקרובים הישירים הנ"ל בהחלפת קרוביו לקרובי אשתו (למשל אחיו=אחי אשתו). גם כאן חסרים כאן רק המקבילות לאבי אביו, אבי אמו, בן בנו, בן בתו. וראה להלן.

מטעם הני"ל, שלאשתו הוי ג"כ שני בראשון ע"י שני קשרי נישואין.

[נתקשיתי מאד מדוע הגאון לא מוסיף כאן את בן אחי אשתו, שכשר לאשתו בדיוק מאותו טעם שכשר לאשת בן גיסו. וצ"ע]

ועוד אבי אביו, ואבי אמו והפוכן דאפליג דרא.

כאן יש להבין. בשלמא אשת אבי אביו ואשת אבי אמו הוא לה בן חורגה או בן חורגתה, והרי שנינו חורגו לבדו, אך היפוכן היינו אשת נכדו (בן בנו או בן בתו) ומדוע אינה נפסלת, הלא הווי שני בראשון עם חד בעל כאשתו? ומצינו שפסול כה"ג כגון בבעל אחות אביו.

הגאון מנמק "דאפליג דרא". במילים קצרות אלו רומז הגאון לסוגיא שהרחיב בה בביאורו לשו"ע.

בטור חו"מ סימן לג כתב "חמיו ובנו ובן בנו וחתנו פסולין לו אבל אבי חמיו כשר לו אף על פי שהוא פסול לאשתו."

ותמה הב"י שהרי מפורש במשנה שבעל אחות אביו פסול, היינו שני בראשון בחד בעל כאשתו ולפ"ז ההד"נ אבי חמיו ואבי חמותו צריכים להיות פסולים. וכתב שאפשר שהגירסא היא "אבל אחי אבי חמיו כשר לו" דהוא שלישי בראשון דלא אמרינן ביה בעל כאשתו. או "אבל חתן אבי חמיו כשר לו" דהוא שני בשני עם תרי בעל כאשתו דכשר. גם בדרכ"מ לא קיבל את גירסת הטור שלפנינו וכתב שאפשר שנפלה טעות סופר (מחמת הדומות) וצריך לגרוס "אבל אבי חמיו כשר לו" שהוא שלישי בראשון דלא אמרינן ביה בעל כאשתו.

הב"ח (ס"ק יח ד"ה ותו שאל ממני החכם) הביא דברי החכם מוהר"ר שמואל ז"ל אשכנזי מלוקבא שהביא שתי ראיות לדברי הב"י לפסול באבי חמיו מדברי הרא"ש:

א. ראינו לעיל מחלוקת האמוראים בדין שלישי בראשון. הראשונים הפוסלים בו, והרא"ש ביניהם, מביאים ראיה מהירושלמי דקא מיבעיא ליה משה מהו שיעיד באשת פנחס ומסיק שכשר. ומדייקים שמה לפנחס פסול. לפי קו זה, לדייק שמה שלא הסתפק בו הירושלמי פשיטא שפסול, כמו כן יש לדייק שאהרן כשר לאשת פנחס, והרי הוא לה אבי חמיה.

ב. הרא"ש כתב שבכל הפסולים אמרינן חד בעל כאשתו חוץ משלישי בראשון ומבן חורגו (הפסול לאשתו ולא לו). ולא הזכיר את אבי חמיו.

אמנם הב"ח עצמו קיים דברי הטור להכשיר באבי חמיו ע"פ הרמב"ם בפ"ג הי"ג שכתב: "האיש עם אשתו ראשון בראשון לפיכך אינו מעיד לא לבנה ולא לאשת בנה ולא לבתה ולא לבעל בתה ולא לאביה ולא לאמה ולא לבעל אמה ולא לאשת אביה". מדוע חידש הרמב"ם שבעל עם אשתו ראשון בראשון, הלא פשט הגמ' שבעל כאשתו?

מסביר הב"ח שרמב"ם התקשה מדוע חורגו וגיסו השתנו מכל הקרובים שבמשנה שבנם כשר? ותירץ שהם היחידים שגם בנם קרוב ע"י בעל כאשתו. דהיינו שהמשנה כללה כלל דבעל כאשתו לא יאסור מי שהוא שני בראשון לאשתו. והטעם כמו שכתב הרמב"ם שהוא לאשתו ג"כ ראשון בראשון וממילא הוא לבן חורגו שלישי בראשון.

ויש להעיר על דברי הב"ח, וגם רמב"ם עצמו, הרי שנינו דבעל אחות אביו פסול, והוא לאשתו שני בראשון, ואם הבעל עם אשתו בראשון בראשון מדוע לא נאמר שלישי בראשון? ונראה דכוונתם דבכה"ג חשיב שני בשני. דדוקא בן חורגו, שמתרחק ממנו בעוד דור נחשב שלישי לגביו, אך בעל דודתו שהוא באותו דור של דודתו נחשב שני בשני. כך נראה לומר אע"פ שחילוק זה אינו מפורש בב"ח.¹²

על פי העיקרון הזה ברור שלדעת הרמב"ם אבי חמיו ג"כ כשר, דגם הוא לגביו שלישי בראשון. ולפ"ז מדויק היטב לשון הרמב"ם שמנה בדוקא את בני והורי אשתו ותו לא לאשמועינן בחדא מחתא שבני בניה והורי הוריה כשרים.

מוסיף הב"ח שלא זו בלבד שרמב"ם יכשיר בכה"ג מטעם שלישי בראשון, אלא אפילו ר"ת הפוסל שלישי בראשון יכשיר באבי חמיו משום שהוא שלישי בראשון ע"י קשר נישואין, ואף הוא בכלל פשיטת הירושלמי להכשיר משה לאשת פנחס. ואע"פ שלכאורה יש לחלק דמשה לאשת פנחס הוא שלישי בראשון מלבד בעל כאשתו, ואהרן לאשת פנחס הוא שלישי בראשון שאחד מהם הוא בעל כאשתו, הב"ח לא סב"ל לחלק כך.¹³

¹² וזה כמעט כדברי הגאון שיובאו להלן דדוקא באיפליג דרא לא אמרינן בעל כאשתו.

¹³ וראה להלן דעת הסמ"ע.

ואת מש"כ להוכיח מהירושלמי דוחה הב"ח. הירושלמי בעי משה לאשת פנחס לא משום דפשט"ל שאהרן פסול לה, אלא משום שאם היה בעי אהרן מהו לאשת פנחס היינו מדייקים שדווקא בשלישי בראשון שחד מיניהו ע"י חיתון מיבעיא להו, אך בשלישי בראשון דעלמא, כמשה לפנחס, פשיטא שכשר. ולאחר שפשטנו להכשיר משה לאשת פנחס אף אהרן בכלל זה.

בשו"ע סעיף ח הביא לשון הרמב"ם הנ"ל, ודייק מלשונו הסמ"ע כמש"כ לעיל שאבי חמיו כשר. אך הוסיף שזה דווקא לדעת ר"ף ורמב"ם המכשירים בשלישי בראשון אך לר"ת פסול. כלומר הסמ"ע מחלק שמש"כ ר"ת להכשיר בשלישי בראשון וחד בעל כאשתו הוא כאשר מלבד החיתון יש שלישי בראשון.

עיקר שיטת הב"ח מבוססת על השוואת קירבת חורגו לחמיו, שכשם שבן חורגו כשר הה"ד לאבי חמיו. ויש להבין בדעת החולקים עליו מה הסברא לחלק ביניהם. הט"ז עונה שדעתו של אדם מקורבת יותר לאלו שאשתו באה על ידם (אביה וסביה) מאשר לצאצאיה מאיש אחר.

לסיכום ישנן שלוש שיטות בדין אבי חמיו:

א. ב"י, דרכ"מ, ט"ז – פסול. ככל שני בראשון וחד בעל כאשתו. ורק חורגו נשתנה שהוא לבדו.

ב. ב"ח – כשר. דחשיב שלישי בראשון. ולא מיבעיא לדעת המכשרים בשלישי בראשון אלא אפילו לר"ת כשר דחשיב שלישי בראשון ע"י חיתון.

ג. סמ"ע – דינו ככל שלישי בראשון (לר"ף ורמב"ם כשר ולר"ת פסול).

כעת נבוא לבאר דברי הגאון הנ"ל ע"פ ביאורו על השו"ע (ס"ק כג):¹⁴

האיש אעם אשתו כו' לפיכך אינו כו'. רוצה לומר רק דור אחד בין למעלה בין למטה. אבל דור ב' שהוא שלישי לה [נכד או סבא] אע"ג דבראשון בשני אמרינן בעל כאשתו כדתנן במתניי [לדוגמא בעל אחות אביו] ואפילו שני בשני [לדוגמא חתן בעל אחות אביו], בדור שלישי לא דאיתפליג דרא. לכך מכשיר בירושלמי אשת פנחס [לפי הגירסא שלפנינו לא ברור מדוע מביא הגאון את הירושלמי כמקור

¹⁴ בסוגריים מרובעות תוספת ביאור שלי.

לשיטה זו. הלא לעיל ראינו שהפוסקים דייקו משם להיפך, שדווקא משה כשר לאשת פנחס אך אהרן פסול לה. ברם בהגהות הגר"א על הרא"ש¹⁵ שהביא גמ' זו כתב: "אבל המעיין שם מוכח שט"ס הוא וצ"ל אהרן מהו שיעיד כו"ל לפי גירסא זו ליכא כלל קושיא מהירושלמי ואדרבה כתוב להדיא כשיטה זו] ובגמ' מר בר רב אשי באבא דאבא¹⁶ [ופירשו התוס' שאע"פ שהוא שני בראשון כשר משום דאיתפלג דרא. ואף שאין הלכה כמותו למדנו יסוד להכשיר בריחוק הדור יותר מאשר קירבה רחוקה, כגון שני בשני, שאין בה הפרש של שני דורות] ומתני' שלמה תנן חורגו לבדו אבל בנו לא [חורגו לבדו מלמדנו את הכלל שלא אמרינן בעל כאשתו באתפליג דרא, וממילא הוא המקור לכשרות אבי חמיו, ואין לחלק ביניהם.¹⁷] וכמ"ש רש"י שם¹⁸ וזהו שכתב הטור בסעיף כג אבל אבי חמיו כו' ובחינם דחקו ב"י ודרכי משה וע"ש.

למעשה הגאון פוסק כשיטת הב"ח, וכפשט לשון הטור. עתה יובנו דברי הגאון על המשנה:

אחי חמיו, בן אחי חמיו, בן אחות חמיו, בן אחות חמותו, בן אחי חמותו, בן אחות חמותו. דהיינו ששה. ועוד שביעי בן גיסו. ועוד אבי אביו, ואבי אמו והפוכן דאפליג דרא. (הרי י"א שכשר להעיד על נשותיהן).¹⁹

י"א אלו הן קרובי אשתו במדרגת שני בראשון או שני בשני, וקרובים ישירים באיתפליג דרא.

ו. מנין הקרובות הפסולות

וכן בכולן לנשים הקרובות אחותו וכו' עם בעליהם.

¹⁵ סנהדרין פ"ג סי' כ.

¹⁶ ב"ב קכ"ח, א: "מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כמר בר רב אשי". רשב"ם מפרש שסברת מר בר רב אשי להכשיר משום שמחשיבו כשלישי בראשון, וסברת הגמ' לפסול דבני בנים הרי הם כבנים ופסול לבני בניו עד אלף דורות. דעת הרי"ף שסברת הגמ' לפסול משום דחשיב כשני בראשון. אך לבנו כשר. הגאון מכוון לדעת התוס' שם ד"ה מר.

¹⁷ להוציא מדברי הטי"ז.

¹⁸ לא הבנתי מה ראה הגאון לציין לפרש"י.

¹⁹ הסוגריים במקור.

עד כה מנינו ארבעים קרובים פסולים ש 29 מתוכם גם נשותיהן פסולות. אמנם כשם שקרובים גברים פסולים כמו כן קרובותיו הנשים פסולות, לדוגמא כשם שאחיו פסול ההד"נ לאחותו. וכן כל קרובה כזו פוסלת גם את בעלה משום בעל כאשתו, מלבד י"א הנ"ל. א"כ לכאורה יש להוסיף על המנין הנ"ל עוד ארבעים קרובות ועוד 29 בעלים. ונגיע לסה"כ 138 קרובים.

אלא שכולן נכללים במתניי בעל אחותו כו' לבד אחד עשר הנ"ל שאין נשותיהן כמותן. ג"כ כנגדן י"א לקרובות שאין בעליהם כמותן ואין נכללין במתניי.

כוונת הגאון שבכלל 29 הנשים הפסולות שמנינו עד כה כבר נכנסו כל קרובותיו האוסרות בעליהן (כלומר כולן עד שני בשני מלבד אתפליג דרא), וכן כל קרובות אשתו האוסרות בעליהן (רק ראשון בראשון. כלומר, אם אשתו, אחות אשתו ובת אשתו).

נמצא שיש להוסיף רק את הנשים שלא פסלו בעליהן ואלו הן :

אתפליג דרא - אם אביו ואם אמו, בת בנו ובת בתו

קרובות אשתו בשני בראשון ושני בשני - אחות חמיו, בת אחי חמיו, בת אחות חמיו. אחות חמותו, בת אחי חמיו ובת אחי חמותו. ובת גיסו (בת אחות אשתו)

סה"כ י"א נשים שלא נפסלו מחמת בעליהן, וגם הן אינן פוסלות את בעליהן.

כלומר, אותה סיבה שמחמתה נשים אלו לא נזכרו במשנה היא הגורמת שאין לפסול את בני זוגן. ולכן יש להוסיף למנין י"א נשים בלבד.

מסכם הגאון :

נמצא הם שמונים. ארבעים לזכרים וארבעים לנקבות.

וכולם נכללים בגי' [כלומר שלוש רמות קורבה]

ראשון בראשון [הורים, אחים, בנים].

ראשון בשני [סבים. דודים. אחיינים. נכדים].

שני בשני [בני דודים]

ובכולן אפילו בחד בעל. לבד אבי אביו ואבי אמו והפוכן [מטעם

אתפליג דרא כנ"ל].

---

²⁰ עיין לעיל שציינו שצ"ע מדוע לא מנה גם בת אחי אשתו.

וכן לנקבות.
וראשון בראשון אפילו בתרי בעל.
וכ"ז כדעת הרי"ף לבד ראשון בשני בתרי בעל דלא כוותיה.

ז. שלישי בראשון

למה התכוון הגאון כשכתב "וכ"ז כדעת הרי"ף"?

לעיל ראינו מחלוקת אמוראים בדין שלישי בראשון. נחלקו הראשונים כיצד לפסוק בסוגיא זו ושורש מחלוקתם נעוץ בביאור הגמ' בבב"ב קכ"א-ב:

"שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שלישי בשני כשר. רבא אמר אפילו בראשון וכו' דרש מר זוטרא הלכתא ככל הני שמעתתא דשלח רבי אבא וכו'."

שלוש מחלוקות בדבר:

א. ר"ת - פסק כרבי אבא בר יוסף דשלישי בראשון פסול.

ב. בה"ג - שלישי בראשון פסול מדרבנן.

ג. רי"ף ורמב"ם – שלישי בראשון כשר.

א"כ כוונת הגאון שבענין שלישי בראשון פסק כרי"ף, אך בענין שני בראשון בתרי בעל כאשתו, דדעת הרי"ף לפסול ודעת הרא"ש להכשיר, בזה פסק שלא כרי"ף.

ח. ע"פ מה הכריע הגאון במחלוקות אלו?

ראינו שהגאון פסק להכשר בשלוש מחלוקות:

א. שלישי בראשון.

ב. ראשון בשני בתרי בעל כאשתו.

ג. חד בעל כאשתו באתפליג דרא.

זו הכרעה ייחודית משום שהמחבר בשו"ע פסק להכשיר בשלישי בראשון ולפסול בראשון בשני בתרי בעל כאשתו, כדעת הרי"ף והרמב"ם. והרמ"א פסק להפך, לפסול בשלישי בראשון ולהכשיר בשני בראשון בתרי בעל כאשתו. כדעת ר"ת ורא"ש. ושניהם פסקו לפסול בחד בעל כאשתו באתפליג דרא.

האם יש קשר בין הכרעותיו של הגאון?

לגבי הסוגיא הראשונה והשלישית נ"ל שהקשר ברור מאד. הרי הראשונים הסתייעו מהירושלמי "משה מהו שיעיד באשת פנחס אמר רבי יוחנן מותר לכתחילה" ודייקו ש"משה לפנחס פשיטא להו שפסול. אך ראינו לעיל שהגאון גרס "אהרן מהו שיעיד" וכו' וא"כ בחדא מחתא נפלה הראיה לפסול שלישי בראשון וקמה הראיה להכשיר חד בעל כאשתו באתפליג דרא.

לגבי המחלוקת השניה כבר כתב הרא"ש שזו מחלוקת בבלי ירושלמי, ובתלמוד דידן הוכרע ש"בניהם וחתניהם" שבמשנה הם מהאשה הקרובה. ובאמת הרי"ף שמכריע לפסול מסתמך על הירושלמי. נראה שהלך לפי הכלל המקובל שהלכה כבבלי במקום שהירושלמי חולק עליו.